

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

4 - 6 Σεπτεμβρίου 2009 • Νυμφαίο Φλώρινας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Διδασκαλία
της Ελληνικής Γλώσσας
(ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΝΥΜΦΑΙΟ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
4, 5 και 6 Σεπτεμβρίου 2009

ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Τομπαΐδης Δημήτριος
Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μέλη:

Δαμανάκης Μιχάλης, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Ιορδανίδου Άννα, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Πάτρας
Καλλογήρου Τζίνα, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Καμαρούδης Σταύρος, επίκ. καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Καψάλης Γεώργιος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Κουτσογιάννης Δημήτρης, επίκ. καθηγητής Φιλοσοφικής,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ματσαγγούρας Ηλίας, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Μήτσος Ναπολέων, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Μπερελής Πέτρος, σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Νάκας Αθανάσιος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας
Ντίνας Κώστας, αν. καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Παπαδογιαννάκης Νικόλαος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Σουλιώτης Μίμης, καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τσιάκαλος Γιώργος, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Χατζηπαναγιωτίδη Άννα, επίκ. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Frederick Κύπρου
Χατζησαββίδης Σωφρόνης, καθηγητής ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος

Κώστας Δ. Ντίνας

Γραμματέας

Άννα Βακάλη

Ταμίας

Άννα Χατζηπαναγιωτίδη

Μέλη

Αναστασία Στάμου
Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος

Γραμματεία

Έφη Γώτη
Ευδοξία Τραιανού
Δημήτρης Χασανίδης
Ελένη Παπαϊωάννου
Στεφανία Τσακιροπούλου

Πλήρης βιβλιογραφική αναφορά άρθρου:

Ντίνας, Κ., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., Βακάλη, Α., Κωτόπουλος, Τ. & Στάμου, Α. (επιμ.) 2010. Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή "Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)", βλ. <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika> ημερομηνία πρόσβασης ηη/μμ/εε

Κυριακή, 6 Σεπτεμβρίου 2009

- Ωρα **Αίθουσα 3**
 θεματική: **Διδακτικό υλικό-νέες διδακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις**
 Προεδρείο: Σ. Χατζησαββίδης - Γ. Καψάλης
- 9.00-9.30 *1986-1994: Η συζήτηση για την εισαγωγή της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών στο Γυμνάσιο και η συμβολή της στη χρήση της νέας ελληνικής*
A. Χατζησαββίδου
- 9.30-9.50 *Η περίληψη αφηγηματικών κειμένων ως αντικείμενο διδασκαλίας σε μαθητές Στ΄ Δημοτικού. Μια έρευνα δράσης*
N. Σελημά
- 9.50-10.10 *Γλωσσική διδασκαλία στην Πρώτη Δημοτικού: η πολυπλοκότητα της διδακτικής πράξης*
E. Τύμπα
- 10.10-10.30 *Πολυτροπικά κείμενα στην προσχολική τάξη: το παράδειγμα του ημερολογίου*
P. Μαρτίδου, E. Γώτη
- 10.30-11.00 *Μια πρώτη προσέγγιση της εκμάθησης πολύσημων λέξεων από ομιλητές στη μητρική τους γλώσσα*
Σ. Τουπληκιώτη
- 11.00-11.30 **Διάλειμμα - Καφές**
- Προεδρείο: **E. Σιβροπούλου - Π. Μπερελής**
- 11.30-11.50 *Ανακαλύπτοντας το Κείμενο»: ένα εγχειρίδιο που τοποθετεί το γραπτό λόγο στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας*
A. Τσοτσορού, B. Γιαννακού, B. Δημοπούλου, Θ. Αγάθος
- 11.50-12.10 *Επιχερείν επιχειρηματολογείν*
A. Σηφάκη
- 12.10-12.30 *Είδη λόγου στο Νηπιαγωγείο: Μια διδακτική προσέγγιση στο πλαίσιο της συνεργατικής μάθησης*
K. Βαϊρινού
- 12.30-12.50 *Η διδασκαλία της γλώσσας για ακαδημαϊκούς σκοπούς: ανάπτυξη δεξιοτήτων παραγωγής γραπτού λόγου*
E. Ζάγκα
- 12.50-13.10 *Συνδυασμός κειμενοκεντρικής επικοινωνιακής προσέγγισης*
Z. Πετράκη
- 13.10-13.30 *Η συμβολή του κοινωνοκοδραματικού παιχνιδιού στην ανάπτυξη του γραμματισμού σε παιδιά προσχολικής ηλικίας*
A. Δάσιου, E. Σιβροπούλου
- 13.30-14.15 **Ολομέλεια - Κλείσιμο συνεδρίου**
- 16.00 **Ξεναγήση στον Αρκτούρο**

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Πολυτροπικά κείμενα στην προσχολική τάξη: Το παράδειγμα του ημερολογίου

Ραχήλ Μαρτίδου
Σχ. Σύμβουλος Π.Α.

Έφη Γώτη
Σχ. Σύμβουλος Π.Α.

Abstract

This paper presents the development of multimodality in preschool setting and its use by the curriculum of Language. The cultural and language differentiation and the development of technology has set a new situation in language teaching. The text is becoming multimodal. According to the theory of multimodality, every text is a multiple system of modes. Multimodal text is a combination of linguistic and visual semiotic systems and characterized of specific ways of reading. In the main part of the paper a “reading» approach of a diary will be presented. The children’s enthusiastic participation indicated the usefulness and the particular role of multimodal texts as a mean of information and communication in the Early Years

1. Εισαγωγή

Η οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα όπως έχει διαμορφωθεί την τελευταία δεκαετία στις χώρες του δυτικού κόσμου, έχει δημιουργήσει ένα περιβάλλον όπου οι επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις ακολουθούν πολύ γρήγορους ρυθμούς. Στο νέο περιβάλλον η γλώσσα μετατρέπεται, η χρήση της τροποποιείται και οι κανόνες επικοινωνίας ανατρέπονται (Δενδρινού 2000). Στο νέο επικοινωνιακό τοπίο όπου συνυπάρχουν διάφοροι τρόποι αναπαράστασης (Kress 2000) η σχέση του παιδιού με το γραπτό λόγο είναι ευρεία, ξεπερνά τα όρια των γλωσσικών γνώσεων και δεξιοτήτων και περιλαμβάνει την κατανόηση *πολυτροπικών κειμένων* (Οδηγός Νηπιαγωγού 2006).

Λέγοντας κείμενο εννοούμε μια ολοκληρωμένη διαδοχή γλωσσικών μηνυμάτων που πραγματοποιείται στο πλαίσιο μιας επικοινωνίας (Γεωργακοπούλου & Γούτσος 1999). Σήμερα με την υφιστάμενη γλωσσική και πολιτισμική πολυμορφία τόσο σε γεωγραφικό όσο και σε κοινωνικό-με την ευρύτερη έννοια- επίπεδο και λόγω των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων το κείμενο μετεξελίσσεται καθώς ενσωματώνονται

οπτικο-ακουστικά ερεθίσματα με αποτέλεσμα ποικιλία μορφών κειμένου. Μέχρι πριν από λίγα χρόνια τα κείμενα θεωρούνταν *μονοτροπικά* δηλαδή χρησιμοποιούσαν μόνο ένα σημειωτικό τρόπο για τη μετάδοση μηνυμάτων λ.χ. μόνο το γλωσσικό σημειωτικό σύστημα ή μόνο το οπτικό και ως τέτοια αντιμετωπίζονταν. Η πολυτροπικότητα όμως αναδεικνύεται σε θεμελιώδη παράμετρο του κειμένου και στα *πολυτροπικά* κείμενα υπάρχει συνδυασμός σημειωτικών τρόπων (modes) όπως ο γραπτός λόγος, η εικόνα, η φωτογραφία, το σχέδιο, το σχεδιάγραμμα, το χρώμα, η γραμματοσειρά, η κινούμενη εικόνα, η μουσική, ο ήχος, ο ρυθμός κλπ.

Η *πολυτροπικότητα* ως όρος εμφανίζεται σε ένα κείμενο-μανιφέστο της ομάδας του Νέου Λονδίνου (New London Group) του New Hampshire της Αυστραλίας το Σεπτέμβριο του 1994 και αναφέρεται στην ανάγκη επανεξέτασης της έννοιας και της παιδαγωγικής του γραμματισμού και του επαναπροσδιορισμού του προς την κατεύθυνση των πολυγραμματισμών. Σύμφωνα με το κείμενο αυτό η παραγωγή του νοήματος των κειμένων δεν στηρίζεται αποκλειστικά στον γλωσσικό σημειωτικό τρόπο αλλά στη συλλειτουργία του με άλλους σημειωτικούς τρόπους, οπτικούς, ακουστικούς, χωρικού τύπου κ. ά. (Kalantzis & Cope 1999). Έτσι η πολυτροπικότητα αναφέρεται στη χρήση και τη μίξη πολλών τρόπων (π.χ. γλωσσικών, εικονικών, ηχητικών, κ.ά.) για την έκφραση και αναπαράσταση του βιώματος ή εμπειρίας και στη μορφή παρουσίασης ενός πολιτισμικού προϊόντος, στο οποίο περιέχονται και συνδυάζονται περισσότεροι του ενός σημειωτικοί τρόποι.

Οι «εισηγητές» της πολυτροπικότητας (βλ. κυρίως Kress & van Leeuwen 1996) θεωρούν την πολυτροπικότητα όχι ένα επιπλέον στοιχείο που πρέπει να επισυναφθεί στην ανάλυση της επικοινωνίας, αλλά ως ουσιαστική και θεμελιώδη παράμετρο κάθε κειμένου. Η γλώσσα χάνει την κεντρική της θέση στην επικοινωνία και σημαντική θεωρείται η συμβολή όλων των σημειωτικών τρόπων οι οποίοι δεν είναι δευτερεύοντες ούτε παραπληρωματικοί αλλά συντελούν στην πολυτροπικότητα του κειμένου η οποία οδηγεί στην κατανόηση του κειμένου και στην απόλαυση του αναγνώστη. Παρά το γεγονός ότι στις κοινωνικές επιστήμες οι πιο εμπειριστατωμένες αναλύσεις που γίνονται εστιάζουν στον τρόπο που χρησιμοποιούμε τη γλώσσα προκειμένου να παραχθεί νόημα, ποτέ δεν νοηματοδοτούμε μόνο με τη γλώσσα. Ο λόγος, σχεδόν πάντοτε, αναπτύσσεται παράλληλα με άλλα σημειωτικά μέσα, όπως λ.χ. τις κινήσεις, και, κατά

τον ίδιο τρόπο, το γράψιμο πάντοτε παρατάσσει οπτικά γραφολογικά και τυπογραφικά σημειωτικά μέσα κάθε κειμένου (Χοντολίδου 1999).

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι όταν θέλουμε να μελετήσουμε και να αναλύσουμε ένα κείμενο σήμερα, επειδή αποτελεί ένα πολλαπλό σύστημα τρόπων, δεν θα εστιάζουμε μόνον στα γλωσσικά του στοιχεία αλλά εξίσου και στα μη-γλωσσικά. Βέβαια σε κάθε κείμενο ένας ή περισσότεροι τρόποι μπορούν να είναι οι κυρίαρχοι αλλά ακόμη και σε κείμενα που κατ' αρχήν φαίνεται να υπερισχύει ένας τρόπος έναντι άλλων, μία προσεκτικότερη μελέτη τους θα μας έδειχνε ότι και άλλοι τρόποι είναι εξίσου σημαντικοί. Συνεπώς η κατανόηση του κειμένου συνεπάγεται την κατανόηση της γλωσσικής και ταυτόχρονα της οπτικής ή άλλης εκφοράς του λόγου (Kress 2000).

Μια σύγχρονη παιδαγωγική του γραμματισμού η οποία ανταποκρίνεται στις παραπάνω προκλήσεις μέσα από κατάλληλες πρακτικές εμφανίζεται αυτή των *πολυγραμματισμών*. «Οι πολυγραμματισμοί (*Multiliteracies*) είναι μια προσέγγιση όπου κυριαρχεί η έμφαση στην τριβή των διδασκομένων με κείμενα και είδη λόγου από ένα ευρύ φάσμα μέσων και ένα ευρύ φάσμα πολιτισμικών πηγών» (Kalantzis & Cope 2001) και επιδιώκει την «κοινωνική ενδυνάμωση των παιδιών» Επομένως με την προσέγγιση αυτή και μέσα από την ανάπτυξη κατάλληλων στρατηγικών καλλιεργούνται οι απαραίτητες δεξιότητες που απαιτεί η ενασχόληση με διάφορα πολυτροπικά κείμενα.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις σχετικά με την έννοια και το περιεχόμενο του πολυτροπικού κειμένου έχει συνέπειες και στο ρόλο του σχολείου. Το σχολείο πρέπει να καλλιεργεί στους μαθητές δεξιότητες χρήσης και εκμετάλλευσης όλων των πηγών νοήματος ώστε να διευρύνουν το ρεπερτόριό τους και να συνδέονται με άλλους κόσμους της ζωής (New London Group 2000). Άλλωστε τα πολυτροπικά κείμενα σχετίζονται όπως βέβαια και τα γλωσσικά με τις παραστάσεις επικοινωνίας στην οποία συμμετέχουν καθώς επίσης και με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο τοποθετούνται. Η πολυτροπικότητα των γραπτών κειμένων κατέστησε σήμερα τη διαδικασία της ανάγνωσης πολύ διαφορετική από ότι ήταν παλιότερα (Papadopoulou 2002, Yanicopoulou, 2002, Kress & van Leeuwen 1996). Μία συστηματική μελέτη και κατανόηση των πολυτροπικών "κειμένων" θα διευκόλυνε τα παιδιά στην πρόσληψη και αποκωδικοποίηση της πραγματικότητας που βιώνουν. Κατά συνέπεια, θα έκανε την εκπαίδευση πιο ουσιαστική. Ειδικότερα το νηπιαγωγείο θα πρέπει να ανοίξει τους ορίζοντές του στην προσέγγιση των πολυτροπικών κειμένων, προετοιμάζοντας έτσι

τους/τις μαθητές/τριες του να χειρίζονται ικανοποιητικά την πληθώρα των κειμένων που τους περιβάλλει (τύπος, τηλεόραση, βιντεοκλίπ, Internet κ.λπ).

Πόσο μπορεί άραγε να έχει πρακτική εφαρμογή στο νηπιαγωγείο και κατά πόσο γίνεται κατανοητή η νοηματοδότηση των πολυτροπικών κειμένων; Στο ΔΕΠΠΣ (ΦΕΚ 1376-Γ/18-10-2002) και στο ΑΠΣ για τη γλώσσα υπονοείται η έννοια των πολυγραμματισμών και αναφέρεται η επαφή και εξοικείωση των παιδιών με ποικίλα είδη λόγου, διαφορετικές εκδοχές του γραπτού λόγου και διαφορετικά είδη κειμένων.

Για να είναι όμως αποτελεσματική η διδασκαλία της γλώσσας και ταυτόχρονα επιτυχής η μάθηση στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών απαιτεί από τους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους να αναπτύξουν τις ακόλουθες τέσσερις παιδαγωγικές διαδικασίες: *την τοποθετημένη πρακτική (situated practice), την ανοιχτή διδασκαλία (overt instruction), την κριτική πλαισίωση (critical framing) και την μετασχηματισμένη πρακτική (transformed practice)*. Η *τοποθετημένη πρακτική* αναφέρεται στην τοποθέτηση της διδακτικής διαδικασίας, του σχεδιασμού και της αξιολόγησής της στον κόσμο των παιδιών. Η *ανοιχτή διδασκαλία* βασίζεται στη σύνδεση διδασκαλίας και δεξιοτήτων των παιδιών. Η τρίτη φάση της *κριτικής πλαισίωσης* βοηθά το παιδί να κατανοήσει το πώς η γλώσσα μεταβάλλεται και η τελευταία φάση η *μετασχηματισμένη πρακτική* είναι η κορύφωση της διαδικασίας και αφορά στις ικανότητες των παιδιών να μεταφέρουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που αποκτούν σε άλλα κοινωνικά πλαίσια (Kalantzis & Cope 2001). Συνεπώς η παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών είναι μια εναλλακτική πρόταση η οποία διευρύνει, συμπληρώνει, δεν ασκεί κριτική και σε καμιά περίπτωση δεν αντιστρατεύεται τις υπάρχουσες πρακτικές του γραμματισμού. (Kalantzis & Cope 1999).

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα εγγράφεται η διδακτική μας πρόταση κατά την οποία επιχειρήσαμε να εντάξουμε τις συγκεκριμένες φάσεις των πολυγραμματισμών στην *‘ανάγνωση’* ενός ημερολογίου.

2. Μεθοδολογία

Η επιδίωξη της μελέτης αυτής ήταν να διερευνηθεί στην πράξη η ικανότητα της ανάγνωσης και παραγωγής πολυτροπικών κειμένων από τα παιδιά στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε στο 3^ο Πειραματικό Νηπιαγωγείο του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και

Πανελληνίου Συνεδρίου
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Συμμετείχαν είκοσι δύο νήπια, έντεκα αγόρια και έντεκα κορίτσια εκ των οποίων τα δέκα επτά νήπια και τα πέντε προνήπια. Άρχισε στις αρχές του Οκτώβρη και ολοκληρώθηκε λίγο πριν τη λήξη του μήνα Δεκέμβρη του 2008.

Η Διδασκαλία της Γλώσσας
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

Το πρόγραμμα ξεκίνησε με αφορμή το σχολιασμό ενός παιδιού για μια αφίσα που ήταν αναρτημένη σε κάποιο σημείο της τάξης. Η θεματική της αφίσας αφορούσε ένα ετήσιο ημερολόγιο και το παιδί σχολίασε τα πολλά νούμερα που βρισκόταν πάνω σ' αυτήν. Μετέπειτα κάποιο άλλο παιδί υποστήριξε ότι η αφίσα δεν είχε μόνο νούμερα αλλά και εικόνες και γράμματα. Ο/η νηπιαγωγός χρησιμοποιώντας ως αφετηρία τόσο την αφίσα όσο και το ενδιαφέρον που έδειξαν τα συγκεκριμένα παιδιά, θεώρησε ότι είναι μία καλή ευκαιρία να μνήσει τα παιδιά στη λογική της ερευνητικής διαδικασίας.

4
ως π... ξένης

Πριν από την ανάγνωση και τη δημιουργία αφίσας-ημερολογίου, πραγματοποιήθηκαν δραστηριότητες που αφορούσαν τη γνωριμία των παιδιών με τις έννοιες του έτους, των εποχών, των μηνών και των ημερών. Οι δραστηριότητες αυτές επιλέχθηκαν γιατί θεωρήθηκε αφενός ότι απαραίτητο στοιχείο για την αποκωδικοποίηση ενός μηνύματος πολυτροπικού κειμένου από τα παιδιά είναι η αξιοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης και αφετέρου ότι τα παιδιά οικοδομούν τη γνώση μέσω της καθοδηγούμενης διερεύνησης, του παιχνιδιού, της διάδρασης, της ενεργητικής συμμετοχής και του βιώματος.

Λέξεις

Αξίζει να σημειωθεί ότι η έννοια του χρόνου είναι δύσκολο να κατανοηθεί από τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας ωστόσο είναι εφικτή σε ένα διαισθητικό επίπεδο μέσα από την εμπειρία. Το νηπιαγωγείο μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη σωστή δόμηση του χρόνου από το νήπιο. Η καθημερινή οργανωμένη ζωή του νηπιαγωγείου γύρω από δραστηριότητες που επαναλαμβάνονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα παρέχει τη δυνατότητα στο παιδί να συνειδητοποιήσει ότι ο χρόνος είναι στοιχείο της καθημερινότητάς μας. Σ' αυτή την ηλικία το παιδί έχει σχηματίσει ορισμένες έννοιες του χρόνου χάρη σε απλά και συνηθισμένα σημεία αναφοράς (π.χ. εναλλαγή μέρας-νύχτας, αλληλουχία ημερών). (Βιβλίο νηπιαγωγού, 1989).

Τοποθετημένη Πρακτική

Ένα ετήσιο ημερολόγιο που ήταν αναρτημένο σε κεντρικό σημείο της τάξης, όπως αναφέρθηκε και στη μεθοδολογία, αποτέλεσε αφορμή για να αναπτυχθούν κατάλληλες στρατηγικές και να προκύψει η ενασχόλησή μας με πολυτροπικά κείμενα.

Ανοιχτή Διδασκαλία

Η νηπιαγωγός προκάλεσε τα παιδιά να επικεντρωθούν στο ημερολόγιο-αφίσα του εμπορίου και να εκφράσουν την άποψή τους για το μήνυμα που δίνει το εικονιστικό στοιχείο.

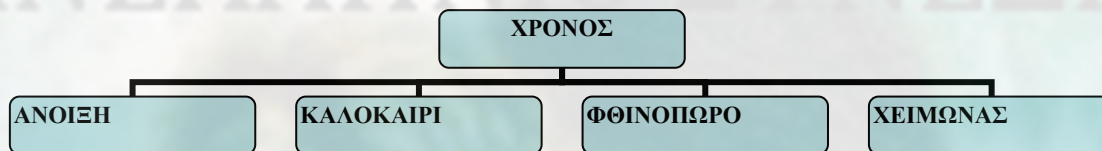
Στην κατεύθυνση αυτή πραγματοποιήθηκαν πολλές και ποικίλες δραστηριότητες όπου καλλιεργήθηκαν δεξιότητες χρήσης και εκμετάλλευσης όλων των πηγών για την κατανόηση των πολυτροπικών κειμένων.

1^η δραστηριότητα

Για τις ανάγκες κατανόησης του ημερολογίου παρουσιάστηκαν και άλλα εικονιστικά στοιχεία με τα χαρακτηριστικά της κάθε εποχής και του κάθε μήνα. Τα παιδιά έκφρασαν την άποψη τους για το μήνυμα που έδινε η κάθε εικόνα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της. Στη συνέχεια διαβάστηκε στα παιδιά το ποίημα που είχε τίτλο «Τέσσερα αδέρφια» του Αλέξανδρου Πάλλη.

Τέσσερα αδέρφια το χορό
έξω στους κάμπους σέρνουν
πιασμένα χέρι-χέρι
του γέρου Χρόνου τα παιδιά,
που' ναι τ' αγόρια ομορφονιοί
κι η κόρη δίχως ταίρι.

Κι εμείς οι τέσσερις μαζί
γυρνάμε νύχτα μέρα χέρι χέρι,
εμείς του Χρόνου τα παιδιά,
τρεις γιοι κι οι τρεις ομορφονιοί
κι η κόρη δίχως ταίρι.

Σχηματική αναπαράσταση με τα αντίστοιχα ποιήματα τα οποία βρίσκονται στο παράρτημα.

Τα παιδιά άκουσαν το ποίημα σε πρώτη φάση σχολίασαν το περιεχόμενό του και αναπτύχθηκε διάλογος με την υποστήριξη του/της νηπιαγωγού.

Κατόπιν διαβάστηκε ένα ποίημα για κάθε εποχή και μετέπειτα ένα ποίημα για κάθε μήνα συσχετίζοντας τα αντίστοιχα εικονιστικά στοιχεία τα οποία σχολίασαν τα παιδιά προηγουμένως. Ο ποιητικός λόγος των συγκεκριμένων ποιημάτων μας μετέφερε με πολλή ωραίο τρόπο και μας παρέπεμπε στα χαρακτηριστικά του κάθε μήνα και της κάθε εποχής.

Οι ερωτήσεις από τον/την νηπιαγωγό επικεντρώθηκαν αρχικά στα χαρακτηριστικά στοιχεία των εποχών και στη συνέχεια των μηνών. Τις επόμενες μέρες για την ανατροφοδότηση της κατανόησης των χαρακτηριστικών των εποχών και των μηνών διαβάστηκαν σχετικές ιστορίες καθώς και σχετικές παροιμίες και μαντέματα. Το παρακάτω μάντεμα αποτελεί ένα μικρό δείγμα.

*Ένας πατέρας κεφαλή,
δώδεκα γιοι ποδάρια,
και κάθε γιος στη ράχη του
έχει τριάντα κόρες.*

κάθε βράδυ πεθαίνει η μια,

Ταχιά γεννιέται η άλλη.

(Λαϊκό)

2^η δραστηριότητα

Επόμενη δράση ήταν η δραματοποίηση του ποιήματος «Τέσσερα αδέρφια» η οποία πραγματοποιήθηκε τον μήνα Νοέμβριο.

Τα παιδιά επέλεξαν με τη βοήθεια του/της νηπιαγωγού τους ρόλους τους. Ο Γέρο Χρόνος, Τα παιδιά του, που ήταν οι εποχές και Τα Εγγόνια του, που ήταν οι μήνες. Για την κατανόηση αυτής της σχέσης κάναμε αναφορά στις οικογένειες των

παιδιών και κάθε παιδί μας μίλησε για την οικογένεια του. Διαβάστηκε και σχετικό παραμύθι με τίτλο: Η Ιστορία της μαμάς μου».

3^η δραστηριότητα

Έχοντας υπόψη το Μοντέλο της Πραξιακής, Εικονιστικής, Συμβολικής Αναπαράστασης του J.Bruner (Κολιάδης, 1997) τα νήπια έκαναν αναπαράσταση με τα σώματα τους τη σχέση Χρόνου/Εποχών/Μηνών, σε διάφορα επίπεδα. Ψηλά σε ένα τραπέζι κάθισε ο Γέρο Χρόνος έχοντας τα τέσσερα παιδιά του πάνω σε ένα καρεκλάκι, που ήταν οι εποχές. Σε κάθε παιδί –εποχή παρατάχθηκαν όρθια τα τρία παιδιά-μήνες.

4^η δραστηριότητα

Στη συνέχεια κάθε παιδί ζωγράφισε και έγραψε σε χαρτί τα χαρακτηριστικά του ρόλου του. Για παράδειγμα αν ήταν εποχή, τα χαρακτηριστικά της εποχής του, αν ήταν μήνας τα χαρακτηριστικά του μήνα του, ο δε Γέρο Χρόνος ζωγράφισε τον εαυτό του. Η συλλογή με τις ζωγραφιές των παιδιών, αναδεικνύοντας τις μεταξύ τους χρονικές σχέσεις, αναρτήθηκε σε εμφανές σημείο της τάξης και τα παιδιά ανατρέχανε καθ' όλη τη διάρκεια της μέρας προκαλώντας συζητήσεις μεταξύ τους. Επίσης τα έργα των παιδιών αναδείκνυαν τα χαρακτηριστικά χρώματα κάθε εποχής και κάθε μήνα.

Τέλος ο πίνακας αναφοράς αποτέλεσε μέρος του σκηνικού της Χριστουγεννιάτικης Γιορτής αφού στην πορεία προέκυψε το συγκεκριμένο ποίημα να είναι η Χριστουγεννιάτικη μας γιορτή. Στο τραπέζι της αγάπης που στρώθηκε από τα προνήπια συγκεντρώθηκαν ο Γέρο Χρόνος με τα Παιδιά του και τα Εγγόνια του να φάνε, να πιούνε, να ευχηθούνε, να θυμηθούνε και να τραγουδήσουνε παραδοσιακά κάλαντα από όλη την Ελλάδα.

Κριτική Πλαισίωση

Η συμβολή όλων των σημειωτικών τρόπων θεωρείται ουσιαστική και θεμελιώδης παράμετρος για την κατανόηση των κειμένων και την απόλαυση του αναγνώστη. Στην δική μας περίπτωση τα παιδιά ενεπλάκησαν, βίωσαν, απόλαυσαν, κατανόησαν την επικοινωνιακή λειτουργία του εικονιστικού και του γραπτού στοιχείου χωριστά και στη συνέχεια τη λειτουργία του συνδυασμού των δύο στοιχείων. Τα παιδιά αυτής της ηλικίας δεν μπορούν να σταθούν κριτικά σε ότι συντελείται μέσα στην τάξη, απλά εκφράζουν ικανοποίηση με τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες και παίρνουν χαρά όταν ανταποκρίνονται σε αυτές. Η εμπλοκή των παιδιών σε τέτοιου είδους

δραστηριότητες προάγουν την κριτική ικανότητα και το καθιστούν ικανό να αποκτήσει όλο και περισσότερες δεξιότητες.

Μετασχηματισμένη Πρακτική

Λαμβάνοντας υπόψη τη συνεχή ανατροφοδότηση που υπήρχε καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος και τον αμείωτο ενθουσιασμό προβήκαμε στη διαδικασία για να δημιουργήσουμε τη δική μας αφίσα-ημερολόγιο. Στην ερώτηση πως μπορούμε να φτιάξουμε τη δική μας αφίσα τα παιδιά απάντησαν:

- Να ζωγραφίσουμε τους μήνες
- Να γράψουμε τους μήνες
- Να βάλουμε αριθμούς στους μήνες

Στην ερώτηση που θα τοποθετήσουμε τις ζωγραφιές και τους αριθμούς, τα παιδιά είχαν κατανοήσει ότι το έτος 2008 θα τοποθετηθεί ψηλά και ότι κάθε μήνας θα έχει αριθμούς και γράμματα σε κάθε μήνα. Δήλωσαν βέβαια ότι δεν μπορούν να τοποθετήσουν τους αριθμούς γιατί είναι πολλοί. Προς αυτή την κατεύθυνση βοήθησε τόσο το ημερολόγιο-αφίσα του εμπορίου που υπήρχε στην τάξη μας όσο και όλες οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν για να κατακτηθούν οι έννοιες, Χρόνος-Εποχές-Μήνες και οι μεταξύ τους σχέσεις.

Κατόπιν συζήτησης αποφασίστηκε ο τρόπος που θα δημιουργηθεί η αφίσα-ημερολόγιο. Τα νήπια ζωγράρισαν σε μία μικρή κάρτα τα χαρακτηριστικά του κάθε μήνα και τις κάρτες αυτές τις επεξεργαστήκαμε στον υπολογιστή τοποθετώντας κάτω από την κάθε κάρτα-ζωγραφιά και τους αριθμούς του κάθε μήνα. Η συμπλήρωση των αριθμών έγινε από τον/την νηπιαγωγό.

Τις ζωγραφιές των παιδιών τις δώσαμε για περαιτέρω επεξεργασία στο πρόγραμμα Corel και τις εκτυπώσαμε σε δύο διαστάσεις. Η μεγάλη διάσταση (A2) τοποθετήθηκε σε εμφανές σημείο στην τάξη με την έναρξη της νέας χρονιάς και η μικρότερη διάσταση (A3) μοιράστηκε στους γονείς των παιδιών την ημέρα της Χριστουγεννιάτικης γιορτής λίγο πριν κλείσει το σχολείο για διακοπές.

Τα παιδιά περίμεναν με πολλή ανυπομονησία την αφίσα και είναι ευνόητο ότι η χαρά τους ήταν μεγάλη όταν κάθε παιδί είδε κάποιο μικρό κομμάτι της δικής του δουλειάς πάνω σ' αυτήν.

Με την έναρξη της νέας χρονιάς, η συγκεκριμένη αφίσα αποτέλεσε πόλο έλξης για τα παιδιά καθώς ήταν σημείο αναφοράς καθημερινά στο πλαίσιο της πρωινής συζήτησης για να καταγράψουμε την ημερομηνία.

3. Ευρήματα

Το πρώτο εύρημα είναι ότι τα παιδιά εξοικειώθηκαν με την αφίσα-ημερολόγιο και σε μεγάλο βαθμό κατανόησαν το περιεχόμενό της. Βέβαια τα προνήπια αντιμετώπισαν μεγαλύτερες δυσκολίες στην κατεύθυνση αυτή και αυτό φάνηκε καθώς σε μερικές δραστηριότητες δεν συμμετείχαν.

Το δεύτερο εύρημα είναι ότι τα παιδιά προσπάθησαν να αναπτύξουν στρατηγικές ανάγνωσης χρησιμοποιώντας τις προϋπάρχουσες εμπειρίες τους.

Το τρίτο εύρημα είναι ότι τα παιδιά λειτουργώντας ομαδικά δημιούργησαν μέρος του σκηνικού που απεικόνιζε τα χαρακτηριστικά του κάθε μήνα και της κάθε εποχής.

Το τέταρτο εύρημα είναι ότι τα παιδιά συμμετείχαν με ενθουσιασμό στην ολοκλήρωση του προγράμματος που ήταν η χριστουγεννιάτικη γιορτή, οικειοποιήθηκαν και κατανόησαν τις σχέσεις των εννοιών του Χρόνου μέσα από εικονιστικά στοιχεία και αντιπροσωπευτικά ποιήματα.

Το πέμπτο εύρημα είναι ότι τα παιδιά ανέδειξαν σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος επικοινωνιακές δεξιότητες καθώς και την κριτική τους ικανότητα αφού έκαναν υποθέσεις, κατανόησαν πληροφορίες, έδωσαν ερμηνείες, δημιούργησαν και αξιολόγησαν τις παραγωγές τους.

4. Συμπεράσματα

Στην παρούσα μελέτη παρουσιάστηκε μέσω της διδακτικής παρέμβασης των πολυγραμματισμών ένας τρόπος ανάγνωσης/ σχεδιασμού ενός ημερολογίου αφίσας και αναπτύχθηκαν στρατηγικές ανάγνωσης πολυτροπικού κειμένου καθώς επίσης και στρατηγικές ανάγνωσης του ρηματικού κειμένου.

Σχετικά με την ανάγνωση της αφίσας-ημερολόγιο, τα παιδιά παρατήρησαν και κατανόησαν τη διαδοχή των εποχών και των μηνών.

Η όλη διαδικασία μας επέτρεψε να κάνουμε ορισμένες διαπιστώσεις σχετικές με τον τρόπο ανάγνωσης και τον τρόπο παραγωγής πολυτροπικών κειμένων από μικρούς μαθητές. Τα παιδιά προσέγγισαν το κείμενο και αποκρυπτογράφησαν το μήνυμά του.

Ως προς την παραγωγή του πολυτροπικού κειμένου που κλήθηκαν να σχεδιάσουν διαπιστώθηκε ότι κατασκεύασαν μια αφίσα που συνδυαζόταν ο λόγος και η εικόνα.

Εν κατακλείδι τα παιδιά όπως προκύπτει από το αποτέλεσμα της προσπάθειάς τους είναι σε θέση να δημιουργούν πολυτροπικά κείμενα. Βέβαια η επιδίωξή μας δεν ήταν το τελικό αποτέλεσμα αλλά κυρίως η διαδικασία μέσω της οποίας τα παιδιά συμμετείχαν ενεργητικά, εξερεύνησαν, πειραματίστηκαν και καλλιέργησαν τη δημιουργικότητα, τη φαντασία και τον προφορικό τους λόγο. Έθεσαν στόχους, συνεργάστηκαν αρμονικά μεταξύ τους, αλληλεπίδρασαν, καλλιέργησαν την κριτική τους ικανότητα και δημιούργησαν νέα γνώση.

5. Επίλογος

Οι παραπάνω προτάσεις δεν αποτελούν μοντέλο 'ανάγνωσης' πολυτροπικών κειμένων. Στόχο είχαν την ανάδειξη του τρόπου ανάγνωσης των νέων κειμένων που ούτως ή άλλως έχουν κάνει την εμφάνισή τους και στο νηπιαγωγείο. Η ικανότητα ανάγνωσης έχει ως αποτέλεσμα την κατανόηση του κειμένου και επομένως της πληροφορίας την οποία περικλείει. Επίσης, στόχευαν στην ευαισθητοποίηση και προσέγγιση πολυτροπικών κειμένων και οδήγησαν στο γενικότερο συμπέρασμα ότι ο γραμματισμός ο οποίος εμπεριέχεται στα πολυτροπικά κείμενα συμβαίνει αβίαστα και φυσικά.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΧΡΟΝΟΣ

<u>Άνοιξη</u>	<u>Καλοκαίρι</u>	<u>Φθινόπωρο</u>	<u>Χειμώνας</u>
Κι η κόρη πρώτη τραγουδά, τους κάμπους λουλουδίζω και τα κλαδιά φουντώνω του Πάσχα φέρνω τις χαρές στης νύχτας μέσα τη δροσιά μ' αηδόνια ξεφαντώνω.	Το πρώτο αγόρι τραγουδά σφαλίστε τα βιβλία, στις εξοχές να πάμε, να δροσιστούμε στα νερά, στον ίσκιο της γερομουριάς τα οπωρικά να φάμε.	Και τ' άλλο αγόρι τραγουδά, ο τρύγος τώρα αρχίζει με χαρωπά τραγούδια, σταφύλια εκεί, σταφύλια εδώ, πατείτε άντρες στους ληνούς, τρυγάτε κοπελούδια.	Το τρίτο λέω, Όμως εγώ τα παραμύθια φέρνω, τριγύρω στα μαγκάλια, μαζί με κάστανα ψητά, Άγιο Βασίλη φέρνω εγώ, αλλά και πορτοκάλια.

4 - 6 Σεπτεμβρίου 2009

ΑΝΟΙΞΗ

<u>Μάρτης</u>	<u>Απρίλης</u>	<u>Μάης</u>
Είμαι ο Μάρτης ο Ανοιξιάτης. Περιστεράκι πέταξε, βρήκε πύργο κι έκατσε και γλυκοκελάηδησε Μάρτη, Μάρτη μου καλέ Τα πουλάκια κελαηδούν στη φωλιά τ' αυγά γεννούν τα δεντράκια φύλλα ανθούν λουλουδάκια θα γεννούν.	Είμαι ο Απρίλης ο Αη Γιωργίτης Γύρω-γύρω όλοι παιδιά και στη μέση Πασχαλιά! Πάσχα κι η καρδιά του Απρίλη, φιληθείτε εχθροί και φίλοι.	Είμαι ο Μάης με τα λουλούδια. Σ' ένα στέφανο του Μάη όλη η Άνοιξη χωράει. κύκλοι-κύκλοι τα λουλούδια, οι χοροί και τα τραγούδια, στα χρυσά του ήλιου καφάσια ωριμάζουν τα κεράσια.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

<p><u>Ιούνιος</u></p> <p>Είμαι ο Ιούνιος ο θεριστής. Μπήκαμε στο καλοκαίρι ως και ο μέρμηγκας το ξέρει. καίει ο ήλιος το λιθάρι ώριμο είναι το σιτάρι.</p>	<p><u>Ιούλιος</u></p> <p>Είμαι ο Ιούλιος ο Αλωνάρης. Φως το αλώνι του Αλωνάρη, ήλιο ξέχειλο και στάρι το θερμόμετρο ανεβαίνει, σπίτι του κανείς δε μένει μπλουμ στη θάλασσα πηδάει, όλη η Ελλάδα κολυμπάει.</p>	<p><u>Αύγουστος</u></p> <p>Είμαι ο Αύγουστος ο Καλομήνας Στην κληματαριά του Αυγούστου το σταφύλι κάθε γούστου άσπρα μαύρα τα τσαμπιά κρέμονται βαριά-βαριά. για της Παναγιάς τη χάρη σμύρτα, σκίνα και θυμάρι σαν ο ήλιος χαμηλώνει Την εικόνα της χρυσώνει.</p>
--	---	---

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

<p><u>Σεπτέμβρης</u></p> <p>Είμαι ο Σεπτέμβρης ο Τρυγητής. Μπαίνω μεσ' στ' αμπέλι μεσ' στη σιγαλιά να κι ο νοικοκύρης που 'ρχεται κοντά έλα νοικοκύρη να τρυγήσουμε, κόκκινα σταφύλια να πατήσουμε.</p>	<p><u>Οκτώβρης</u></p> <p>Είμαι ο Οκτώβρης, ο Αη- Δημητριάτης. Σας στέλνω τη βροχούλα, με κέφι που πηδά, στη στέγη στην αυλή μας, που όλο τραγουδά.</p>	<p><u>Νοέμβρης</u></p> <p>Είμαι ο Νοέμβρης ο κρουλιάρης Θα ποτίσω όλη την πόλη, το χωράφι το περιβόλι, θα ετοιμάσω το τοπίο να' ρθει το μεγάλο κρύο</p>
---	---	---

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

<p><u>Δεκέμβρης</u></p> <p>Είμαι ο Δεκέμβρης και φέρνω</p>	<p><u>Γενάρης</u></p> <p>Είμαι ο Γενάρης που φέρνει</p>	<p><u>Φλεβάρης</u></p> <p>Είμαι ο Φλεβάρης ο</p>
--	---	--

τα Χριστούγεννα.	τον Άη Βασίλη	Κουτσοφλέβαρος
Όλη η πλάση ησυχάζει, κάποιο θαύμα ετοιμάζει στο άγιο Σπήλαιο της νυχτός Φως, γεννήθηκε ο Χριστός Αρχοντες καλήν ημέρα! έρχομαι απ' το δάσος πέρα από χιόνι έχω παιχνίδια κι από κρύσταλλο στολίδια.	Φόρεσα την κάπα κι είναι παγωνιά Κι ήρθα εδώ με δώρα και καλή καρδιά Το έλκηθρο μου άφησα με τα μικρά ελαφάκια Και έτρεξα κοντά σας ωραία μου παιδάκια.	Το' παν και το λένε τόσοι άνθρωποι με νου και γνώση: «Ο Φλεβάρης κι αν φλεβίσει, καλοκαίρι θα μυρίσει».

ΧΡΟΝΟΣ

Άνοιξη

Κι η κόρη πρώτη τραγουδώ,
τους κάμπος λουλουδίζω
και τα κλαδιά φουντώνω
του Πάσχα φέρνω τις χαρές
στης νύχτας μέσα τη δροσιά
μ' αηδόνια ξεφαντώνω.

Καλοκαίρι

Το πρώτο αγόρι τραγουδώ
σφαλίστε τα βιβλία,
στις εξοχές να πάμε,
να δροσιστούμε στα νερά,
στον ίσκιο της γερομουριάς
τα οπωρικά να φάμε.

Φθινόπωρο

Και τ' άλλο αγόρι
τραγουδώ,
ο τρύγος τώρα αρχίζει
με χαρωπά τραγούδια,
σταφύλια εκεί, σταφύλια
εδώ,
πατείτε άντρες στους
ληγούς,
τρυγάτε κοπελούδια.

Χειμώνας

Το τρίτο λέω,
Όμως εγώ τα παραμύθια
φέρνω,
τριγύρω στα μαγκάλια,
μαζί με κάστανα ψητά,
Άγιο Βασίλη φέρνω εγώ,
αλλά και πορτοκάλια.

Βιβλιογραφία

- Kalantzis, M. & Cope, B. 1999. “ Πολυγραμματισμοί: επανεξέταση του τι εννοούμε ως γραμματισμό και τι διδάσκουμε ως γραμματισμό στα πλαίσια της παγκόσμιας πολιτισμικής πολυμορφίας και των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας». Στο Α-Φ.Χριστίδης (Επιμ.) «*Ισχυρές*» και «*ασθενείς*» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (τ. 2, σ.680-695). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Kalantzis, M. & Cope, B. 2001. *Διδασκαλία της μητρικής γλώσσας*. Στο *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα* επιμ. Α. Φ. Χριστίδης, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 214-216.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. 1996. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.
- Kress, G. 1997. *Before writing: Rethinking the paths to literacy*. London, New York: Routledge.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. 2001. *Multimodal Discourse: The Models and Media of Contemporary Communication*. London: Arnold.
- Kress, G. 2000. Σχεδιασμός του Γλωσσικού Προγράμματος Σπουδών με βάση το Μέλλον, *Γλωσσικός Υπολογιστής, Περιοδική Έκδοση του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για τη Γλώσσα και τη Γλωσσική Αγωγή*, Θεσσαλονίκη, τόμος 2, τεύχος 1-2, 111- 124
- Papadopoulou, M. 2002. Multimodality as an access to writing for pre-school children. In Bill Cope, & Mary Kalantzis . *Learning for the Future. Proceedings of the Learning Conference 2001*. Common Ground. <http://LearningConference.Publisher-Site.com>
- Robert Scholes, 2005. *Η Δύναμη του Κειμένου*, μτφρ. Ζ. Μπέλλα, , Αθήνα: εκδ. Τυπωθήτω.
- Yannicopoulou, A. 2002. When the word meets the picture: The phenomenology of written text in children’s picture book. In Bill Cope, & Mary Kalantzis. *Learning for the Future. Proceedings of the Learning Conference 2001*. Common Ground. <http://LearningConference.Publisher-Site.com>
- The New London Group 2000. A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures, In B. Cope & M. Kalantzis(Eds.). *Multiliteracies: Literacy Learning and the Design Social Futures*. (pp. 9-37). London: Routledge,
- Γιακουμάτου, Τ. 2000. Παρουσίαση μιας δειγματικής διδασκαλίας πάνω στην πολυτροπικότητα των κειμένων. Πρακτικά του Πανελληνίου συνεδρίου του ΣΕΠΔΕΘ «Πληροφορική και εκπαίδευση» Θεσσαλονίκη Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Δενδρινού, Β. 2001. *Διδασκαλία της μητρικής γλώσσας*. Στο *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα* (επιμ.) Α. Φ. Χριστίδης, (σελ. 217-221) Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,.
- Καραντζόλα, Ε. & Ιντζίδης, Β. 2000. Πολυτροπισμοί – Πολυγραμματισμοί. *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 1, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Κολιάδης, Ε. 1997. Θεωρίες Μάθησης και Εκπαιδευτική Πράξη. Συμπεριφοριστικές Θεωρίες. Τόμος α΄. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Κουτσουλέλου-Μίχου, Σ. 1997. *Η γλώσσα της διαφήμισης: Κειμενογλωσσική προσέγγιση του διαφημιστικού κειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Τοκατλίδου, Β. 2003). Γλώσσα, Επικοινωνία και Γλωσσική Αγωγή, Αθήνα: Πατάκης

Χοντολίδου, Ε. 1999. Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας, *Γλωσσικός Υπολογιστής, Περιοδική Έκδοση του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για τη Γλώσσα και τη Γλωσσική Αγωγή*, Θεσσαλονίκη, τόμος 1, τεύχος 1, 115-117

ΥΠΕΠΘ, 1989. Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο, βιβλίο νηπιαγωγού. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

4 -6 Σεπτεμβρίου 2009

Νυμφαίο Φλώρινας

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τμήμα Νηπιαγωγών
Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων
Γλωσσικής Διδασκαλίας